

Martin BAUCH – Julia BURKHARDT – Tomáš GAUDEK – Václav ŽŮREK (edd.), *Heilige, Helden, Wüteriche. Herrschaftsstile der Luxemburger (1308-1437) (Forschungen zur Kaiser- und Papstgeschichte des des Mittelalters, Beiheft zu Regesta Imperii, Bd. 41)*, Köln – Weimar – Wien, Böhlau Verlag 2017, 449 s., ISBN 978-3-412-50164-8

Posuzovaná kniha představuje v současné době poměrně oblíbený soubor statí spojených s jedním tématem či tematickým okruhem. V daném případě jde o studie víceméně inspirované výročím narozením Karla IV. a zpracovány na základě tezí přednesených na mezinárodním německých a českých historiků v roce 2013 (*Tagung im Rahmen der deutsch-tschechischen Akademiekonferenz*) a z jednání současně konaného semináře studentů a doktorandů z univerzit v Praze, Heidelbergu, Lipsku a Saarbrückenu. Autory příspěvků jsou historici a historici umění mladší a mladé generace, včetně studentů a nedávných absolventů doktorského studia. Na příkladu říšských panovníků z rodu Lucemburků autoři usilují o postižení jejich vládního stylu (*Herrschaftsstil*) z různých zorných úhlů a s použitím různých metod, zvláště s odkazem na pojetí osobnosti (*Habitus*) v pojetí sociologa Pierre Bourdieu.

Knihy je rozčleněna do pěti oddílů, z nichž první zahrnuje dvě úvodní studie. Nejprve editoři knihy (M. Bauch, J. Burkhardt, T. Gaudek, P. Töbelmann, V. Žůrek) zhodnotili stávající literaturu a představili koncepci a metodologická východiska k následujícím čtyřem zvoleným pohledům na panovnický styl Lucemburků. Úkol historika, obtížně se zpracováním pramenů a metodologická východiska rozvádí Gerald Schwedler (Kostnice) v přínosné studii *Der Historiker als Profiler*.

Tematický okruh nazvaný *Intentionale Performanz im Rahmen von Ritual und Zeremonie* se dotýká různých typů projevů prezentace moci a profilu panovníka, které jsou vizualizovány v rámci rituálů a ceremonií. Martin Bauch (Lipsko) se vrací k pohřbu Karla IV., konkrétně k postavě černého rytíře v průvodu, vysvětluje jeho symboliku, hledá zdroje inspirace a smyslu jeho zařazení do funerální ceremonie. V duchu pojetí o „dvojm těle krále“ upozorňuje na symboliku vystavených královských insignií na oltáři pražské katedrály sv. Víta, jež prezentovaly panovnickou moc a její věčné trvání, stejně jako poukazovaly na zemské patrony z řad panovníků sv. Víta, sv. Václava a sv. Zikmunda. V konkrétnější rovině se jednomu z typů prezentace společensko-politického postavení a moci věnuje Nils Bock (Münster) poukazáním na úlohu a význam heroldů v dvorském prostředí. Přínosná jsou zvláště jeho zjištění ohledně funkce a činnosti heroldů, jejich hmotného zajištění, vzhledu a oblečení. Ewa Wólkiewicz (Varšava) se zaměřila na prezentaci politicko-mocenské stránky duchovních osob. Téma rozvíjí na příkladu vratslavských biskupů, jejichž ceremoniální vstup do města chápe jako akt faktického převzetí úřadu. Vyvozuje tak ze skutečnosti, že mu často předcházely nesrovnalosti kolem biskupova jmenování, nebo spory intronizovaného biskupa s městem. Jan Hrdina (Praha) ve spolupráci s Hartmutem Kühnem rozvinul municionální prezentaci panovníka ve spojení s transparentními projevy zbožnosti, k nimž mimo jiné patřilo vystavování relikvií, poutě a poutní odznaky. Rozbořem ikonografie pražského poutního odznaku (zachovaný originál pochází cca z roku 1390) určeného účastníkům slavného vystavování relikvií na Novém Městě pražském dospívá k přesvědčení, že šlo zároveň o neokázalou a v podstatě dosud nereflexovanou formu prezentace panovníka. Předpokládá totiž, že se produkce

odznaků zvýšila v jubilejním roce 1393/94, a že na jejich koncepci měl zásadní podíl Wenzel Králík z Buřenic, jeden z rádců krále Václava IV. Autor mimo jiné vyslovil také domněnku o použití obdobné ikonografie na nezachovaném míšeňském poutním odznaku z doby vlády Viléma I. Míšeňského († 1407).

Druhý oddíl publikace nazvaný *Reflektierte Politikgestaltung* mapuje na různých příkladech meze jednoznačně panovnických projevů reprezentace. Johannes Abdullahi (Mnichov) rozvíjí toto téma na příkladu zlatých ražeb českého krále Jana Lucemburského. Na základě pečlivého studia opomíjených pramenů dokazuje, že zlaté ražby primárně neprosazoval král pro svou reprezentaci, ale na jejich produkci měli zájem čeští a severoitalští obchodníci a také Janovi rádcí. Střídající se vliv Wittelsbachů a Lucemburků na obsazování řezenských biskupů sledovala Veronika Csikós (Budapešť), která se současně zamýšlela nad liturgickou a umělecko-výtvarnou tradicí pěstovanou řezenskými biskupy ve 14. století. Do Českého království čtenáře zavádí studie Roberta Novotného (Praha), který přesvědčivě vyvrací často opakovaný názor, že jedním z chybných rysů vlády Václava IV. byla preference nižší šlechty, tzv. „milců“, na jeho dvoře. Z rozbití funkčnosti dvora naopak viní vyšší šlechtu a její opoziční postoje. Márta Kondor (Budapešť) se zamýšlí nad královskou radou Zikmunda Lucemburského v letech, kdy byl uherským králem i římsko-německým králem. Konstatuje, že schůzky rádců s králem odrážely každodenní ověřenou a flexibilní vládní praxi, která plynule pokračovala i po roce 1410. Do dramatických let válek proti husitským Čechům zavádí čtenáře Alexandra Kaar (Vídeň — Praha). Zaměřila se na jeho mandáty zakazující obchod s husity (zvláště prodej potravin, soli a zbraní) jako jeden z nástrojů Zikmundovy politiky, za projev jeho vládního stylu a sebe prezentace jako ochránce pravé víry a pořádku. Nešlo tedy o pouhou obchodní blokádu jako v případě Benátek, ale o jeden z prostředků boje proti husitským Čechům.

Autoři příspěvků zařazených do části nazvané *Situatives Handeln, charakterliche Dispositionen und ‚Image‘ des Herrschers* se snaží postihnout osobní rysy a sebe prezentaci vybraných panovníků a panovnic a jejich reflexi v historiografii. Annabell Engel rozebírá emotivní chování vznětlivého Zikmunda Lucemburského na Kostnickém koncilu. Spravedlivý hněv (*ira iusta*) mohl být chápán jako cnost a takové projevy vypjatého rozhořčení patřily do škály cílených politických gest, u Zikmunda *ira regis* navíc patřila k individuálním projevům jeho panovnického chování. Vědomí a zdůrazňování dynastické tradice sleduje Julia Burkhardt (Heidelberg) na chování Alžběty Lucemburské a Alžběty Habsburské, dcery a vnučky Zikmunda Lucemburského. Obě jako vdovy usilovaly o blaho svých synů, u obou lze také doložit, že jako jeden z nástrojů vlády používaly zdůrazňování příslušnosti k lucemburskému rodu i nároků z ní plynoucích. Rozdílný je však jejich obraz v historiografii, v níž se oslavy dočkala pouze Alžběta Habsburská, manželka Kazimíra IV. zvaná „matka králů“. Lukas Wolflinger srovnává panovnický styl vévody Albrechta II. Habsburského a jeho syna Rudolfa IV. Zdůrazňuje charakterové rozdíly mezi nimi, ale odmítá vžitě srovnání moudrého panovníka a mladíka pohybujícího se mezi genialitou a klamným velikášstvím. Rudolfovy snahy o zvýšení rodové prestiže, včetně reprezentace na královské úrovni, vidí jako pokračování otcovy ambiciózní politiky a plnění předurčené role, s níž se plně identifikoval. Lenka Panušková (Praha) se zabývá prezentací

krále Václava IV. na iluminacích dvou astrologických rukopisů. Astrologii a astronomii označuje za součást Václavovy reprezentační strategie a za medium legitimizace svého královského majestátu. Vzorem králi mohli být jeho bratrance, francouzský král Karel V. a jeho bratr vévoda Jan z Berry. Oddíl uzavírá Václav Žůrek (Praha) názornou studií o profilu Karla IV. jako „mudrce na trůně“. Takto ho představuje Heinricha von Müngeln v básni *Der Meide Kranz* (kolem 1355), v němž Karel rozhoduje spor mezi personifikovaným uměním a učeností, za moudré je považováno i jeho jednání. Není tak ale myšlena jeho vzdělanosti či učenost, ale prakticky uplatňovaná moudrost panovníka.

Poslední oddíl *Nutzung von Kunst und Architektur als Medien und Bühne* zahajuje Romana Petránková (Praha — Freiburg im Breisgau) studií o heraldické prezentaci českého krále ve Vratislavi. Rozlišuje její různé odstíny. Výzdobu na vnějším presbyteriu kostela sv. Doroty, s. Václava a sv. Stanislava při někdejších klášteře augustiánů-eremitů, chápe jako výraz expanze české moci. Zatímco piastovskou orlicí ve svorníku kostela kolegiální kapituly sv. Kříže (1361 nebo 1371) hypoteticky spojuje s vědomým zdůrazněním vazeb mezi zde pohřbeným knížetem Jindřichem IV. a Přemyslovci. Za projev hrdého města, které několikrát mělo ve svých rukou hejtmanský úřad nad celým vratislavským knížectvím, autorka vnímá svorníky v městském kostel sv. Alžběty s říšským orlem, slezskou orlicí s pružinou a českým lvem. Richard Němec (Bern) se zabývá výstavbou kostelů v Bernu a Ulmu jako prezentací sebevědomí města i jeho politických ambicí. Dospívá k závěru, že jejich architektura vykazuje vědomé přejímání prvků pražského dvorského umění konce 14. století, a že tzv. krásným slohem byl ovlivněn i hlavní stavební mistr kostelů v obou městech Matthäus Ensinger († 1463). Tomáš Gaudek (Praha) pouččně a zajímavě rozebírá názory českých kunsthistoriků na tzv. krásný styl, který se rozvinul v Čechách za vlády Václava IV. a zdůrazňuje nutnost dialogu mezi kunsthistoriky a historiky.

Celou knihu uzavírá fundované shrnutí smyslu, metodologických postupů, směřování i desiderat výzkumu z pera Gerrita Jaspera Schenka (Darmstadt) nazvané *Verflochtene Herrschaftsstile im langen Jahrhundert der Luxemburger?*

Cena publikace spočívá v otevření nových přístupů k postižení i hodnocení vládních postupů lucemburských panovníků, uplatitelných i na jiných modelech, a v konfrontaci historických a kunsthistorických bádání, která vycházejí z odlišných pramenů i premis. Snaha po zachycení různosti projevů ‚*Herrschaftstil*‘, působí někdy trochu nekompaktně jako tříšit dílčích pohledů na složité a již vzhledem k charakteru pramenům těžko uchopitelné téma. Velmi inspirativní však jsou všechny příspěvky pro studium osobností panovníků, v jejichž vnějším chování lze rozpoznat nejen používání opakujících se modelů, ale i značná složka osobních zájmů, charakteru a vlastností, nejednou vědomě využívaných.